

Maria Czerepaniak-Walczak

Uniwersytet Szczeciński, Wydział Humanistyczny

Recenzja książki pod red. Thomasa Sterna, Andrew Townsenda, Franza Raucha i Angeli Schuster: Action Research, Innovation and Change: International perspectives across disciplines (London: Routledge, 2014), ss. 230

Kontakt:	Maria Czerepaniak-Walczak malwa_1@interia.eu
Jak cytować:	Czerepaniak-Walczak, M. (2014). Recenzja książki pod red. Thomasa Sterna, Andrew Townsenda, Franza Raucha i Angeli Schuster: <i>Action Research, Innovation and Change: International perspectives across disciplines</i> (London: Routledge, 2014), ss. 230. <i>Forum Oświatowe</i> , 2(52), 179-183. Pobrane z: http://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/278
How to cite:	Czerepaniak-Walczak, M. (2014). Recenzja książki pod red. Thomasa Sterna, Andrew Townsenda, Franza Raucha i Angeli Schuster: <i>Action Research, Innovation and Change: International perspectives across disciplines</i> (London: Routledge, 2014), ss. 230. <i>Forum Oświatowe</i> , 2(52), 179-183. Retrieved from: http://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/278

Zmienianie i ulepszanie poszczególnych obszarów i wycinków rzeczywistości może dokonywać się na dwa sposoby: poprzez odgórne, zwykle administracyjne decyzje albo oddolne inicjatywy. Towarzyszą temu specyficzne dla każdego z nich procesy edukacyjne, a mianowicie – nauczanie, instruowanie z powoływaniem się na wyniki eksperckich badań albo uczenie się, w tym wzajemne uczenie się inicjatorów i realizatorów zmiany. Uczenie odbywa się wówczas poprzez osobiste doświadczanie oraz refleksyjny osąd działania i jego efektów. Należy przy tym podkreślić, że dobre praktyki nie mogą być klonowane, ale wymiana doświadczeń i wspólne działanie są znaczącymi czynnikami zmiany. Szczególnym przykładem oddolnej zmiany, opartej na takim uczeniu się, jest badanie w działaniu. Jest ono bowiem procesem doskonalenia własnej praktyki oraz kształtowaniem refleksyjnej postawy wobec codzienności, kontekstów, w jakich ta praktyka jest prowadzona. Jest przede wszystkim procesem upęnomocniania uczestników procesów i praktyk społecznych.

Rosnące zainteresowanie procedurą integrowania badania i zmieniania wybranych wycinków rzeczywistości społecznej, wyrażające się w jej zastosowaniach w różnych dyscyplinach i obszarach życia, sprawia, że rośnie również zapotrzebowanie na metodologiczne i metodyczne wspieranie badaczy decydujących się na jej stosowanie. Wprawdzie specyfiką tej strategii jest lokalność badania i zmieniania oraz wiążąca się z tym niepowtarzalność sytuacji badawczych, jednakże w świetle coraz bogatszych doświadczeń wyłaniają się charakterystyczne zasady prowadzenia badania w działaniu. Powstają one w efekcie wciąż aktualizowanych i unowocześnianych konceptualizacji badań i praktyk, prowadzonych w coraz szerszym spektrum działań społecznych. Do rąk czytelników trafił właśnie bardzo interesujący, ważny poznawczo i inspirujący decyzje badawcze tom, będący pokłosiem międzynarodowej współpracy w ramach CARN – Collaborative Action Research Network – sieci sięgającej swoimi korzeniami do zainicjowanej w Anglii w latach 70. XX wieku współpracy środowisk nauczycielskich i akademickich. Obecnie, sieć ta obejmuje niemal cały świat. Ma również swoje krajowe ogniwa w takich krajach, jak Hiszpania, Holandia, Niemcy i Nowa Zelandia. Doświadczenia z różnych krajów i różnych obszarów wiedzy i praktyk spo-

łącznych prezentowane są między innymi na łamach czasopisma „Educational Action Research” oraz na konferencjach.

Idee integrowania poznawania i zmieniania wywodzą się z doświadczeń w pracy socjalnej w latach 30. XX wieku, ale to edukacja okazała się najowocniejszym polem zastosowań tej procedury i doskonalenia warsztatu badacza posługującego się nią. I mimo systematycznego poszarzania tego pola o nowe obszary, wciąż nim pozostaje. Podstawę tego stwierdzenia stanowi lista autorów pracy zbiorowej *Action Research, Innovation and Change. International perspectives across disciplines*, której redaktorami są Thomas Stern, Andrew Townsend, Franz Rauch i Angela Schuster, (Routledge, London and New York, 2014, ss. 230). Wśród 29 autorów 19 zajmuje się badaniem w działaniu w edukacji.

Treść książki rozmieszczona jest w czterech częściach zatytułowanych następująco: 1) *Od mikro- do makropolityki. Badanie w działaniu jako siła napędowa zmiany*, 2) *Badanie w działaniu dla uczestniczenia i upodmiotowienia*, 3) *Refleksja oparta na wynikach badań jako klucz do refleksyjnego działania*, 4) *Rozważania epistemologiczne*. W tej recenzji nie będę szczegółowo omawiać i dyskutować z każdą z nich ani z każdym z 14 rozdziałów tej książki. Moją uwagę skupiły podejmowane przez autorów zagadnienia dotyczące możliwości poszerzania pola problemowego i doskonalenia warsztatu badawczego. Tym, co spaja tę debatę nad współczesnym potencjałem badań w działaniu prowadzonych w obszarze edukacji, zdrowia, zarządzania oraz opieki i usług, jest skupienie na doskonaleniu praktyki w odwołaniu do teorii nauk społecznych i filozofii pragmatyzmu (J. Dewey, G.H. Mead), teorii krytycznej (A. Gramsci, J. Habermas), teorii postkolonialnej (H.K. Bhabha), socjologii kultury (P. Bourdieu) oraz pedagogiki krytycznej (P. Freire, O. Fals Borda). Specyficzną cechą badania w działaniu, osadzonego w szerokim spektrum filozoficznym, kulturowym i dyscyplin naukowych, jest uczenie się uczestników procesu poznawania i zmieniania. To czyni z badania w działaniu szczególnie przedmiot zainteresowania nauk o edukacji. Jest wszak naturalnym *milieu* uczenia się, w tym uczenia się od siebie oraz pracy z ludźmi, a nie **nad** nimi (ulepszaniem ich) i nie **dla** nich. Ma to szczególne znaczenie w procedurze oddolnego zmieniania (*bottom-up*).

O wadze badania w działaniu w zmianie edukacyjnej świadczy między innymi to, że tej problematyce poświęconych jest 9 spośród 14 rozdziałów. Edukacyjne badania w działaniu są istotnym środkiem i ośrodkiem rozwoju zawodowego nauczycieli i pracowników administracji oświatowej. Czytelnik znajdzie w książce doświadczenia badaczy zajmujących się wąskimi, lokalnymi, szczegółowymi zagadnieniami, na przykład takimi, jak doskonalenie kształcenia przedmiotów ścisłych, ale też prezentacje wyników badań międzynarodowych. W tych ostatnich (*Upodmiotowienie młodzieży opuszczającej ośrodki opieki poprzez rówieśnicze badania w działaniu*, s. 89–100) uczestniczyły też badaczki z Polski. Badania prowadzone były w ramach projektu „Prawa dziecka w opiece zastępczej, od teorii do praktyki: nowe spojrzenie poprzez badania rówieśnicze” (Szczegółowe informacje na temat tego projektu znajdują się w raporcie: Anna Softys, Beata Kulig, *Usamodzielnianie oczami młodzieży*, Warszawa 2012).

Każdy z rozdziałów zawiera inspiracje do podejmowania zintegrowanego poznawania i zmieniania. Szczegółnej jednak uwadze czytelników/czytelniczek chcę zasugerować ostatnią część książki, to znaczy *Rozważania epistemologiczne*. Eleni Katsarou z Grecji dzieli się swoimi przemyśleniami na temat perspektyw i ograniczeń badań w działaniu w kontekście wyzwań postmodernizmu. Do najbardziej znaczących wyzwań zalicza ona deprofesjonalizację nauczania, wzrost marketingu i menadżeryzmu edukacji i oświaty oraz wciąż istniejącą dominację pozytywistycznych badań nad edukacją (s. 191). Na tym tle wskazuje możliwości wzbogacenia metod i technik badawczych stosowanych w badaniach w działaniu. Wymienia między innymi analizy konwersacji i narracji uczestników badania, w tym KAD (s. 194–198). Podkreśla znaczenie integracji działania i mówienia (języka). Zwraca także uwagę na relacje profesjonalnych badawczy i nauczycieli-praktyków (s. 199). Zdaniem autorki, włączanie badań do relacji społecznych, dyskursów i praktyk sprawia, że badanie w działaniu staje się bardziej wnikliwe i znaczące dla jego uczestników i może prowadzić do bardziej świadomych i sprawiedliwych działań, zatem może przyczyniać się do tworzenia innego świata (s. 200). Thomas Stern z Austrii pisze o kryteriach jakości badania w działaniu. Wskazując praktyczne i etyczne kryteria jakości, wymienia ukierunkowanie na wartościowe praktyczne cele (s. 205–206), współuczestniczenie i przestrzeganie etycznych zasad badania i współdziałania (s. 206–208), uwzględnianie interesów wszystkich uczestników, nastawienie na rozwiązywanie dostrzeganych przez nich problemów, co czyni badanie elastycznym i rozwojowym (s. 208) oraz łączenie teorii z praktyką (s. 209–212). Zdaniem Sterna, dobre badania w działaniu charakteryzują się nie tylko pomnażaniem wiedzy, ale następstwami dla badanych sytuacji oraz dla ludzi uczestniczących w nich (s. 206). Musi też spełniać kryteria epistemologiczne, w tym bazowanie na solidnych podstawach teoretycznych i metodologicznych, na krytycznym osądzie, a zwłaszcza skrupulatnym analizowaniu sprzecznych danych i refleksyjnej ich interpretacji (s. 213).

To, siłą rzeczy pobieżne, przybliżenie treści omawianej książki ma na celu zwrócenie uwagi na potencjał badania w działaniu jako środka i ośrodka intencjonalnej zmiany poprzez podmiotowe zaangażowanie uczestników procesów badania i działania, poznawania i zmieniania bezpośrednich, bliskich, codziennych pól aktywności zawodowej w różnych obszarach społecznego życia. Skupienie się na edukacyjnych badaniach w działaniu wynika z mojego osobistego interesu, jakim jest poszukiwanie potencjału emancypacyjnego w edukacji, sił wspierających emancypowanie się uczestników interakcji edukacyjnych.

Zachęcam czytelników/czytelniczki do sięgnięcia do tej książki, gdyż znajdą tam wiele inspiracji pomysłów, możliwych do zastosowania we własnych projektach badania i doskonalenia codziennych praktyk.

BIBLIOGRAFIA

Stern, T., Townsend, A., Rauch, F., Schuster, A. (red.). (2014). *Action Research, Innovation and Change: International perspectives across disciplines*. London: Routledge.

**BOOK REVIEW: ACTION RESEARCH, INNOVATION AND CHANGE:
INTERNATIONAL PERSPECTIVES ACROSS DISCIPLINES ED. BY THOMAS
STERN, ANDREW TOWNSEND, FRANZ RAUCH, AND ANGELA SCHUSTER
(LONDON: ROUTLEDGE, 2014), PP. 230**